

Obitelj – brak – religija

Erich Mühsam

Bog i država sa svim svojim organima izražavanja, crkvom, vladom, pravosuđem, vojskom, policijom, birokracijom, sultanima, vezirima, namjesnicima, kadijama, rizničarima, carinicima, fakirima i popovima, najsavršenija su utjelovljenja centralističkog autoriteta. Federativno društvo anarhije ne može sadržavati nijedan sastavni dio koji obama ovim temeljnim oblicima vlasti ne bi bio odlučno suprotstavljen. Njegov sklop mora iz korijena drukčije izgledati i drukčije rasti negoli sklop svake organizacije vlasti. Iz korijena: korijen pak države, zametak autoriteta jest obitelj.

Vlašću štice i prema jedinstvenim načelima uređivana obitelj uzorak je i znamen centralizacije, savršeno utjelovljenje misli vlasti, u uskom krugu model crkve i države, praoblik i sadržaj prakticirajućeg i podnosećeg autoritete. Ova su svojstva od crkve i države stvorene, skrbljene i nadzirane obitelji zajamčena ustanovom od države ovjerovljenog, od crkve božjim blagoslovima snabdjevenog braka i ustanovljenjem očinskoga prava kao izraza odnosa naraštaja prema općenitosti, odnosa pripadnika obitelji jednih prema drugima. Osnutak očinske obitelji nastaje u obliku popovskog ili vlasnog (vlasti) poduzimanja vjenčanja dviju osoba, koje su se sporazumjele o zajedničkom vođenju života i rađanju djece. Svadba, svejedno radi li se o crkvenom blagoslovu ili o civilnom vjenčanju, znači dakle uključenje javne vlasti u privatnu odluku dvoje ljudi da jedno s drugim njeguju spolno saobraćanje. Da bi se takvo zadiranje sile vlasti u najosobnije i najpovjerljivije ljudsko voljno zbivanje učinilo podnošljivim i opravdanim, bilo je potrebno najpotpunije izobličenje prirodnog znanja o samoodređenju u stvarima najvlastitijega doživljavanja. Ono je postignuto krivotvorenjem morala socijalnog vrijednosnog mjerila pravne jednakosti i pristojnog međusobnog ponašanja u pravilo za zastajanje ispravnog odstojanja između naloga samovolje i ovisnosti. Odnos spolova, taj samom prirodom svakom miješanju trećih uskraćeni prouzročitelj života, morao je zbog moći vlasti postati podložan, u savjesti ljudi biti učinjen ishodištem stalne unutrašnje nevolje. Uspjelo je, tako je oslobođen put za dušebrižnike, ljubavi načiniti propise; popovština, s njom crkva, država i svaki autoritet, mogla se ugnijezditi kao vlast ondje gdje bi pojam vlasti za svako zdravo osjećanje morao prestati imati važnost. To je pošlo za rukom uspješnim trudom da se spolni poriv upotrijebi kao otpočetak grešna napast ljudske duše za pobuđivanje neprestane grižnje savjesti; jer samo se tako mogla probuditi predodžba da je zadovoljenje osjetilne žudnje nečist posao sve dok mu vanjske sile nisu postavile red službe koji valja pomno slijediti. Život raspodjeljuje u svom prirodnom toku muku i užitak u nagodbi koja je uvjetovana karakterom ličnosti. Za postizanje materijalnog opstanka zahtijevanim naoprma i opasnostima stoji nasuprot radost u stvaranju društvenih vrijednosti, kao i sposobnost uživanja u promatranju i udisanju prirode, u doživljavanju umjetničkog stvaralaštva i u osjetilnom susretu s drugim spolom. Provođenje vlasti i izrabljivanje ljudi svalilo je napore i opasnosti pri radu za proizvođenje dobra na klasu kojom se vlada, kojoj je povrhu toga oblicima kapitalističkog načina proizvodnje temeljito zagorčana radost u stvaranju, jer proleter ne može niti odličivati što će stvarati, niti zahvaljujući podjeli rada ne vidi da pod njegovim rukama nastaje nešto korisno, niti čak nema bilo koju prednost od svoga rada ili također može samo suodlučivati prema kojoj će se upotrebnoj svrsi on voditi. Uživanje prirode njemu je zbog nezdravih stambenih prilika, obespravljenosti pri utvrđivanju slobodnog vremena, nedovoljne ishrane i općenito nezdravih životnih uvjeta bitno okrnjeno, umjetnička su mu djela ionako jedva pristupačna, jer je pripuštanje k njima gotovo uvijek ovisno o utrošku novca i vladajuća se klasa također različitim školovanjem pobrinula za to da najbolji dio umjetnosti i pjesništva bude posvema primjeren njezinu načinu razmišljanja i, dosljedno tome, razumijevanju radničkih masa ostane zatvoren. Jedina radost koju u samom doživljavanju jednom dijelu čovječanstva drugi ne može uskratiti, jer priroda nije

uredila nikakvu ljestvicu sposobnosti za užitak prema ljudskim pravnim razlikama, jest usrećivanje osjetila ljubavlju i spolnom opojnošću. Ovdje je moralo uslijediti najprije ustrajno djelovanje na duše ljudi, ovdje se morala stvoriti loša savjest, da bi se čak u jedinom životnom krugu, koji siromahu još daje osjećaj sreće i blaženstva, odstranilo samoodređenje, proveo službeni nadzor, razvili vlast i autoritet.

Pomoću nedvojbenog i neizbježnog božjega autoriteta ljudima se nastojalo dokazati da se zadovoljnije njihova spolnog poriva može osloboditi žigosanja kao poroka samo ako se ono obavlja unutar veze obaju sudionika braka kao dužnosti primjerena svrhovita radnja radi rađanja djece; ta se veza mora sklopiti doživotno, potrebni su joj pristanak i pečat crkve ili države, a svako je tjelesno sjedinjenje između muškarca i žene izvan odobrenoga braka kažnjiv čin, u slučaju bračne vezanosti jednoga od njih sramotno brakolomstvo.

Osiguranje ove veze nastalo je protuprirodnim uzdizanjem očinstva do zaštićenoga javnog pravnog dobra. Protuprirodno je iz očinstva izvedeno društveno pravo stoga jer poznati roditelj djeteta uvijek može biti samo majka, nikad utvrđen od nekoga trećega, također sličnost i tobožnje nasljeđivanje svojstava nemaju nikakvu dokaznu snagu veću od nagađanja. Tek je prijenos bezuvjetne zapovjedne vlasti na muškarca dao mogućnost da učvrsti očinsku obitelj time što se žena i djeca drže u ropskoj ovisnosti i potčinjavaju nadzoru koji sve samoodređenje čini neposlušnošću, hod samoodabranim putovima opasnošću. Da bi se dakle spolno djelovanje dovelo pod vlast javnih centralnih mjesta, opremilo se roditelja djece unutar obitelji centralnim ovlastima moći, učinilo mu čudorednom dužnošću da pazi na ženu u njenom ukupnom porivnom životu i ženi da jednako pazi na muža u njegovu spolnom ponašanju, odgojilo se ujedno djecu u duhu strogog podređivanja od početka života i probudilo u njihovu porivu za oponašanjem uzora očinskoga savršenstava moći odrana nastojanje da se sam stekne moć.

Ni na jednom drugom području nije umrtvljenje prirodnih životnih instinkata uspjelo u toj mjeri kao u okružju spolnosti. Čak i kod pristaša antiautoritarnih učenja mnogostruko se susreće sklonost da se u vlastitom obiteljskom krugu uskrati pravo na samoodređenje, samoodgovornost i jednakost. To se objašnjava tvrdnjom da je ljubomora urođeni, stoga bezuvjetno važeći osjećaj, prirodno utemeljen u ljubavi i stoga onaj koji kao oslonac uzajamnog odnosa moralno opravdava zahtjev muža za isključivošću spolne zajednice. Iz takvog načina mišljenja ne govori ništa doli potpuna obuzetost autoritarnim predodžbama, kakve su crkva, država i škola u svom stoljetnom usrdnom trudu ulijevale za vladanje odabranim dušama. Tko polaže pravo na spolnu predanost drugoga čovjeka, zahtijeva odricanje od vlastitog raspolaganja drugoga čovjeka samim sobom, hoće biti posjednik druge osobe, jest robovlasnik, tko obratno priznaje pretenziju drugoga na svoje tijelo, odriče se nužno prava na samoga sebe u svim životnim odnosima i postaje rob nekog bližnjega. Tko pak igdje može biti robovlasnik ili rob, on to može biti posvuda i on će to posvuda i biti. Ljubomora je posjениčka zavist koja se odnosi na ljubavne osjećaje drugoga čovjeka. Zavist je posvuda jedna od najjadnijih osobina čovjeka, ako se proteže na dobra koja bogatstvo uskraćuje siromaštvu. Zavist dakle važi kao sramota gdje prijeteći da bude na uštrb nejednakosti u od ljudi upriličenoj raspodjeli stvarnoga vlasništva. Zavist naprotiv, koja drugoj osobi iz sebičnosti zavidi na samostalnom odlučivanju o najvlastitijem ponašanju u najprivatnijim stvarima, ta se zavist ovjenčava svetim sjajajem ljubavne vrline, kojoj se posvuda ukazuje strahopoštovanje, nje se grčevito hvata i onaj inače beznadno porobljeni ugnjeteni svojim vlastohlepljem i svojim ludilom moći.

Bilo je vremena u kojima je očinska obitelj bila nepoznata. Prije nego je bilo države, prije nego su popovstvo i nosioci oružja donijeli privilegije i vlast nad ljudima, važno je majčinsko pravo,

koje je ženi prepuštalo izbor tko će kada biti otac njene djece. Tada očito nije iskusila spolnu ljubomoru procjena opravdane pretenzije jedne osobe na drugu. Posve postepeno, u dugim je prijelaznim stanjima od potpuno nepovezane zajednice muškaraca i žena, u kojoj su broj supruga i trajanje veze bili u nahođenju svih sudionika, nastala obitelj, najprije u tom obliku da je majka oca svoje djece pripuštala sudjelovanju u kućnoj zajednici, potom u liku rodbinskog braka, u kojemu su muškarci i žene unutar rodbine bili jedni drugima raspoloživi, napokon, u uskoj vezi s razvitkom privilegija vlasništva, u liku očinske vlasti. Ali tek s proširenjem židovske vjere u boga, gdje je dakako očinski autoritet jasno simboliziran, primila je centralističkim temeljnim mislima crkve i države prilagođena ustanova očinskoga braka blagoslove svetosti.

Komunistički anarhizam naprosto nije zamisliv kao društvena zbilja a da se državi i svakoj vrsti centralizma i izrabljivanja odstranjenjem, da, prognanstvom obiteljskih odnosa moći i vlasti ne oduzme osnova. Hoće li dvoje ljudi zajednički voditi svoj život, tada je to stvar njihove vlastite nagodbe, čim iz te nagodbe nastaje uzajamno ili jednostrano pravo posjeda ili čak isključivog posjeda, u uskom je krugu stvoreno jedno stanje vlasti, koje neizbježnom nužnošću uvlači druge osobe, ponajprije one na koje se usmjerava prohtjev jednoga od supružnika, Vlast je pak jedna pošast koja sebe saopćava svoj okolini i na bilo koji način dovodi u ovisnost, dosljedno stvara nejednakost, koja za sobom opet povlači vlast i izrabljivanja. Moral anarhista mora stoga polaziti od bezuvjetnog odobravanja svega onoga što se događa na spolnom području u neutjecanoj suglasnosti samoodgovornih odraslih ljudi. Nikad nije nemoralno ono što čine dvoje ljudi da bi jedno drugome priuštili radost, nemoralno je svagda miješanje nekga trećeg u njihovo sporazumijevanje.

Čovjek, ni muškarac ni žena, od prirode je tako uređen da bi se cijeloga života trebao osjećati privučenim samo od jednog individuuma koji mu odgovara. Spolnom se porivu ne može zapovijedati a da ne bude upropašten, i on se ne da zabraniti ili stijesniti a da ne zakrži. Ljubomora osigurava isključivost sklonosti jednoga čovjeka prema drugome samo kod potpuno vlašću obuzetih ljudi, kod onih koji samostalno osjećaju, autoritetu nepristupačnih naravi razara ona iskrenost ponašanja i prouzročuje time gotovo uvijek suprotnost od onoga radi čega je revna. Sva ljubavna razumijevanja počivaju na uzajamnosti. Ali uzajamnost ne biva ukinuta od onog dijela koji podržava različita razumijevanja, nego od onoga koji od drugoga zahtijeva zastajanje jedne prinudne veze isključivo na svojoj osobi. Iz uzajamnog nalaženja osjetilno uzbuđenih ljudi, bilo do vođenja zajedničkog kućanstva, bilo u preobilju jednoga trenutka do ispunjenja prolazne žudnje, uopće se ne daju izvesti opća pravila i moralni zakoni. Stvari spolnosti nemaju sa socijalno pojmljenom ćudorednošću ni najmanje veze, ako nasilje, zloupotreba privredne ovisnosti ili zavođenje nerazvijene djece i lišenih slobode volje saobraćanje ne unizuje do trgovine moći, razara odnos ravnopravne uzajamnosti i time daje da privatni postupak općeštetno povratno djeluje na društvo.

Religiozni nalozi i u njihovu tragu državni zakoni stavili su spolno ponašanje, koje bi se, socijalno gledano, jedva dalo upotrijebiti za njihove svrhe vlasti, u temelj ukupnom javnom moralu; oni su navikli ljude da pod ćudorednošću razumiju stavljanje u red osjetilnih potreba unutar propisanih ograničenja. Samo je tako bilo moguće autoritarni brak, doživotnu prinudnu vezu u obitelji učiniti neospornom samorazumljivošću privatne organizacije života. Očinska vlast u kući dala je moralni blagoslov popovskoj vlasti u crkvi, vlasti vlade u državi, vlasti kapitala u ekonomiji, ona stoga nije mogla biti dovoljno strogo čuvana. Pri tome između orijentalnog prava muškaraca da imaju žena koliko hoće i kršćanskog i evropskog načela monogamije ne postoji nikakva razlika biti nego samo stupnja. Poligamija je dozvoljena samo muškarcu, ona je dakle najnapadniji iz-

raz neograničenog očinskog autoriteta u obitelji i štiti muškarca i u spolnom životu od svakog prigovora unutar okružja njegove vlasti. U monogamiji je doduše žena također posve potčinjena zapovjednoj vlasti muža — građanski zakonic, jednako kao i crkveno pravo, namjenjuju supruzi još u našim danima ulogu podložne koja poslušno služi i drugarice u postelji koja je obavezna na predanost bez proturječenja, — ali zabranom da drži više od jedne bračne robinje dospijeva i muškarac u odnosu na svoj osjetilni život pod nadzor, njegova je sličnost bogu u jednoj točki sužena, a žena, što je još važnije, biva u vrlo uskom prostoru također pripuštena kao vlastodrškinja, napaja se ponosom što igdje smije također isticati autoritet i utoliko će pouzdanije odgajati djecu u autoritarnom duhu i podvrgavati se autoritetu muža, crkve i države.

Odustajanje od službenog ovjerovljenja braka mijenja dakako nešto u karakteru obitelji samo onda ako naslijeđeni moral uzajamnog odnosa vlasti u tome ne doživi uskrsnuće. Svaka na obaveznoj poslušnosti, na sprečavanju samoodređenja i zabrani izvanbračnih odnosa utemeljena veza nosi u sebi sva bitna obilježja centralističkih organizacija vlasti, crkve i države. Muškarac, otac obitelji raspolaže gotovo neograničenim autoritetom, koji mu izričito jamče javne vlasti. On ima pravo tjelesnog kažnjavanja nad ženom i djecom, zastupa ih pred organima države, odlučuje o prebivalištu i imutku, njemu također nikakav zakon ne staje na put kad ih kapitalistički izrabljuje. Jedino ne smije svojim ugasiti život, u tome ima udjela država koja treba radnu snagu da bi njome mogla vladati. Tim uređenjem obiteljskih prava postiže se da posvuda sputani čovjek u svom najužem životnom krugu sam može sputavati, da mu dosljedno sramoćenje ličnosti svakim porobljavanjem ne dopre do svijesti. Njemu se sviđa centralizam, jer on sam negdje prakticira centralnu vlast. Za nikad posve iskorjenjivu čežnju za samoodgovornošću i uzajamnošću prepušta mu se u njegovu domu jedno po nalogu države odobreno mjesto, iako se ta uzajamnost sastoji samo u ovlasti supružnika da jedno drugo drže pod policijskim nadzorom. U ostalome se učvršćuje sličnost roditelja bogu naspram djece crkveno i državno ustanovljenim ćudorednim nacima i dodjelom se nasljednoga prava iskorištava i za kapitalističke utjecaje moći. Najzad se pak ustanovljenjem u sebi zatvorenih obitelji pothranjuje rodbinski ponos, koji uvijek iznova podstrekava tu umanjenu kopiju države da se u začahurenosti bude umišljen više od susjedne obitelji, što uključuje sklonost da se bogati na njen račun. Tako se svaka federativna zajednica sprečava već odozdo u društvenom zametku, podrezuje težnja za općom ravnopravnošću podjarivanjem na natjecanje u važnosti, ojačava granična linija među zajedničkim žrtvama jedne veće moći, misao neprijateljskog razgraničenja, bez koje ne može biti nikakve centralne tvorevine, ukorjenjuje u tlu privatnog interesa pojedinaca za moć. Tim pak svojstvom da se kao ograđeni zamak samopravedno i sebično sa svojim pripadnicima zatvori protiv drugih porodica, ispunjava autoritarna obitelj svoj prvi zadatak da odrastajućoj mladeži smislom za obitelj nametne smisao za državu, volju za moći vlastite države, neprijateljstvo protiv drugih država, žudnju za osvajanjem, ugnjetavanjem, izrabljivanjem naroda s onu stranu državnih granica, nacionalizam.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Erich Mühsam
Obitelj – brak – religija

<http://old.kontra-punkt.info/index.php?module=CMpro&func=viewpage&pageid=178>

Preveo Dubravko Grbešić

anarhisticka-biblioteka.net